

Ta i bruk den nære kunsten!

KUN
ST i
SKOLEN

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

Ta i bruk den nære kunsten!

Utviklet av: Kunst i Skolen (KiS) og Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS)

Prosjektgruppe 2023: revidert til LK20 av Anne Elisabeth Sæter (KiS) og Nora Louise Thue-Prepsl (KKS)

Prosjektgruppe 2018: Martine Eidissen Nymo (KKS), Bjørg Åsta Flatby og Arne Marius Samuelsen (KiS)

Prosjektgruppe 2016: Martine Eidissen Nymo (KKS), Bjørg Åsta Flatby og Arne Marius Samuelsen (KiS)

Tekst: Bjørg Åsta Flatby og Arne Marius Samuelsen

Foto: Bjørg Åsta Flatby og Kunst i Skolen

Forsidebilde: Skurk

Layout/trykk: Nord universitet, Trykkeriet, 2024

Hefftet kan lastes ned elektronisk fra kunstkultursenteret.no og kunstiskolen.no

Kunst i Skolen, Fossveien 24, inngang Steenstrupsgate, 0551 Oslo, Postadresse: Postboks 2073 Grünerløkka, 0505 Oslo

Nasjonalt senter for kunst og kultur i skolen, Nord universitet, campus Bodø, Mørkvedgården, 2.etg.

Postadresse: Postboks 1490, 8049 Bodø

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

NORD
universitet

Innhold

Innledning.....	3
Hva sier læreplanen.....	4
Skolen som ramme for kunst	5
Tre skoler som har et klart mål med sin kunstsamling	6
Noen enkle grep for å vitalisere skolens kunst	10
Kan skolen bli et kunstlaboratorium?	13
KunstLab på fire skoler.....	16
Hvordan snakke med barn og unge om kunst?.....	23
Kunstplakater og gamle plansjer	24
Elevarbeidernes plassering i forhold til kunsten	25
Skolens estetiske miljø	26
Kunsten på min skole	28
Hvordan kan skolens kunstsamling utvikles?	29
Lenker og litteratur.....	30

Innledning

Med dette heftet ønsker Kunst i Skolen og Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen å inspirere til en bevisstgjøring ved skolene: Hvilke kunstverk finnes på din skole, og hvordan kan de vitaliseres? Kan kunsten få sin naturlige plass både i skolebygningen og i undervisningen?

Kunst er et begrep som stadig brukes både i det offentlige og i skolen, ofte uten at innholdet blir presisert. I formidlingssituasjoner er det viktig å operere med et åpent kunstbegrep uten entydige definisjoner. Kunst er det som appellerer til oss, engasjerer oss og vekker glede eller forferdelse. Kunst er det som taler til våre sanser, og det kan ha svært så ulike uttrykksformer. Kunstverket kan ikke forklares med ord, men gjennom formidling kan vi prøve sammen. Først og fremst er kunstverket seg selv. Det er verket vi må åpne oss for og ta personlig stilling til: Hva registrerer våre sanser, og hvilke følelser vekkes i oss?

Skolen er et sted for estetisk dannelse. Barn og

unge møter kunst i lærebøker, som vi har stolte tradisjoner for i Norge, i bildebøker, i skolenes egne kunstsamlinger, på utstillingsbesøk til museer og gallerier eller på digitale plattformer. Vi tror at den nære kunsten er en verdifull, men lite utnyttet ressurs.

Læreplanen for Kunnskapsløftet 2020 (LK20) sier noe om kunsten og kulturens plass i skolehverdagen. I møte med kulturelle uttrykk, utvikles elevenes estetiske sans. Kunsten er med på å påvirke både våre fysiske omgivelser, skolemiljøet og samfunnsutviklingen. Læreplanen anerkjenner også at møter med kunst har betydning for den enkeltes personlige utvikling.

Å ta i bruk den nære kunsten er en enkel og bærekraftig måte å gi elevene kunst- og kulturmøter på i deres eget nærmiljø, og det håper vi dette heftet vil inspirere til. Den nære kunsten er også et fint utgangspunkt for tverrfaglige prosjekter, noe vi kommer til å gi eksempler på underveis.

Hva sier læreplanen?

Temaet i dette heftet er aktuelt for flere fag, og her får du noen eksempler:

Kunst og håndverk

I kunst og håndverk er den nære kunsten særlig relevant for refleksjonen over hvordan identitet kommer til uttrykk i bilder, kunst, arkitektur og gjenstander. Kunsten i nærmiljøet kan inspirere til skapende arbeid hos elevene og styrke deres evne til å gjøre etiske og estetiske valg.

Norsk

I norskfaget kan den nære kunsten være inspirasjonskilde til utforskning og formidling av tekster og til uttrykk med sammensatte tekster. Les mer om hvordan elevene på Gullhaug skole jobbet med blant annet dikt og reportasjer da de hadde KunstLab på sin skole.

Å samtale om kunst og visuelle uttrykk bidrar til å utvikle det muntlige språket og det kan også tilpasses fremmedspråk, grunnleggende norsk for språklige minoriteter og språkopplæring generelt.

Samfunnsfag

I samfunnsfag skal elevene få muligheten til å utforske lokalsamfunnet de lever i, og få innsikt i hvordan mennesker utvikler identitet og tilhørighet. I forordet til antologien «Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst for barn og unge», skriver redaktør Lisbet Skregeligid at kunst har en evne til å stille spørsmål til status quo, den reflekterer samtiden, den gir kanskje håp og trøst i en kompleks samtid.¹

Her er noen aktuelle kompetansemål:

Kunst og håndverk etter 2. trinn

- utforske visuelle uttrykk og bygge videre på andres ideer i eget skapende arbeid
- skape fortellinger ved hjelp av digitale verktøy etter inspirasjon fra lokale og nasjonale kunstnere.

Norsk etter 2. trinn

- beskrive og fortelle muntlig og skriftlig
- lage tekster som kombinerer skrift med bilde

Samfunnsfag etter 2. trinn

- utforske og beskrive kulturminne og kultur- og naturlandskapet i nærmiljøet

Kunst og håndverk etter 4. trinn

- lage sammensatte tekster og begrunne valg av uttrykksformer
- gjennomføre kunst- og designprosesser ved å søke inspirasjon, utforske muligheter, gjøre valg og lage egne produkter
- formidle og vise fram eget arbeid gjennom utstilling

Norsk etter 4. trinn

- utforske og formidle tekster gjennom samtale, skriving, lek, bevegelse og andre kreative uttrykk
- kombinere ulike uttrykksformer i sammensatte tekster

Kunst og håndverk etter 7. trinn

- utforske og reflektere over hvordan følelser og meninger vises i kunst, og bruke symbolikk og farge til å uttrykke følelser og meninger i egne arbeider
- designe og lage en utstilling som viser fram prosess og produkt

Norsk etter 7. trinn

- leke med språket og prøve ut ulike virkemidler og framstillingsmåter i muntlige og skriftlige tekster
- utforske og beskrive samspillet mellom skrift, bilder og andre uttrykksformer og lage egne sammensatte tekster

Samfunnsfag etter 7. trinn

- utforske ulike sider ved mangfold i Norge og reflektere over menneskers behov for å være seg selv og for å høre til i fellesskap

Kunst og håndverk etter 10. trinn

- analysere hvordan identitet og stedstilhørighet kommuniseres i arkitektur, klestradisjoner, kunst eller gjenstander, og integrerer kulturelle referanser i eget skapende arbeid
- undersøke hvordan kunst kan bidra i samfunns-kritikk og skape kunstuttrykk som belyser utfordringer i egen samtid
- lage skisser til fornyelse av lokale omgivelser og modellere arkitektoniske løsninger som ivaretar ulike behov og interesser

Norsk etter 10. trinn

- uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter

1. Lisbet Skregeligid og Kristian N. Knudsen (red., 2022). Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge. Cappelen Damm Akademisk, side 7.

Skolen som ramme for kunst

Gjennom prosjektet «Kunsten i skolen – hvordan har den det, og hvordan kan den vitaliseres?»² gjennomførte Kunst i Skolen en rekke skolebesøk og intervju med rektorer og lærere i kunst- og håndverk om kunstens status i skolen. Her deler vi noen av de erfaringene vi gjorde i forbindelse med prosjektet.

Den fysiske registreringen av kunstbilder i skolenes eie viser stor variasjon både i omfang og kvalitet. Mens noen få skoler lar kunsten prege hele skolens fysiske utseende og gir tydelige signaler til besøkende om dette,

er det vanligere at kunsten, i form av for eksempel kunstbilder, grafikk og skulptur, får en mer anonym tilværelse. Den kan ha hengt på samme sted i årevis – ofte på personalrommet, sjeldnere blant elevene. Det kan være grafiske blad som trenger ny passepartout og innramming eller bilder som krever ny opphenging i bedre omgivelser. Kunstbilder kan stå på vent i lagerrom, eller bilder kan ha blitt levert til en offentlig instans for registrering og ikke kommet tilbake.

Ofte har det vært lite penger til å vedlikeholde samlingen, og det er kanskje heller ingen som brenner veldig for å prioritere denne oppgaven.

Det er sjelden skolens kunst blir aktivt brukt i undervisningen. Det kan være flere grunner til det. Bildene kan henge på steder der elevene ikke ferdes, og ingen tenker på å ta dem ned fra veggen og flytte litt på dem. Kanskje bildene oppfattes som kjedelige, at det er vanskelig å bruke dem til noe? Eller kan det også være at lærerne ikke helt vet hvordan de skal gripe det an? Rektorene var oftest uvant med tanken på at skolens kunstsamling kunne ha en større pedagogisk verdi hvis den ble bedre aktualisert. Kunst- og håndverklærerne så det som sitt

Her ser vi litt tilfeldige plasseringer, med mange elementer som ødelegger for kunsten. Ferdinand Wyller, relieff i bildet til høyre © Ferdinand Wyller 2023. Foto: © Kunst i Skolen (KIS).

ansvar å lage utstilling av elevenes formingsarbeider, noe som mange korridorer bar preg av. Det var mer uklart hvem som skulle ha ansvar for fordeling av kunst i ulike rom eller for å flytte bilder til nye steder i bygget.

Her foreslår vi noen enkle grep som kan være til hjelp for å vitalisere samlingen. For de som vil ta skolens kunst aktivt i bruk, presenterer vi vår formidlingsmetodikk, KunstLab. Denne metodikken er testet ut på flere skoler, og blir presentert senere i heftet. Dette er en metode som har en klar overføringsverdi til elevenes eget skapende arbeid.

Undersøkelsen viser at om det skal skje noe med skolens kunst, er det avgjørende at rektor og andre i lederfunksjoner velger å prioritere dette ofte forsømte feltet. Skolene har iblant mer kunst enn de er klar over, men de kan trenge veiledning for å vitalisere samlingen sin og eventuelt supplere den. På mange skoler er det kunstens plassering som ødelegger for hvordan vi vil kunne oppleve den. De færreste kunstverk kommer til sin rett blant hverdagslige ting som inspeksjonslister og diverse oppbevaring.

2. Prosjektet ble gjennomført i 2014 og en sluttrapport ble skrevet i april 2016. Skolene som ble intervjuet danner utgangspunkt for dette heftet.

Tre skoler som har et klart mål med sin kunstsamling

Skurk @thaskurk, utsmykningen i skolens oppganger på Rådalslien ungdomsskole © Skurk 2023. Foto: © KiS

Rådalslien ungdomsskole utenfor Bergen har bygget opp en kunstsamling over tid

Da rektor Eva Margrethe Søfteland på Rådalslien skole skulle bygge opp en kunstsamling med samtidskunst, opprettet hun en kunstgruppe i personalet. Hun henvendte seg til tre av skolens lærere som hun mente egnet seg for oppdraget. To var lærere i kunst og håndverk, én av dem med master i kunsthistorie, og den tredje hadde et godt blikk for kunst, design og farge. Deres mandat var å finne kunstverk som kunne være aktuelle å kjøpe inn til skolen. Tanken var å kjøpe inn minst ett kunstverk i året. På den måten kunne skolen bygge opp en kunstsamling med variert kunst over tid. Det skulle være kunst av god kvalitet, og den skulle holde seg lenge. Rektor ville at det skulle være kunstverk som ikke umiddelbart er lett å «se hva er» – kunst som både voksne og ungdom kan gå forbi og undre seg over i flere år.

Tanken var også at dette skulle være et sosialt tiltak for å sette søkelyset på kunst og for å gjøre lærerne oppmerksomme på den kunsten de har, og hvordan den kan brukes sammen med elevene. For å kunne bruke

kunsten i ulike fag må lærerne kjenne til den kunsten som befinner seg på skolen. Kunstgruppa presenterte kunstverkene og kunstneren, og bakgrunnen for valgene, for personalet. Lærere fikk anledning til å spørre og kommentere. Dette presentasjonsmøtet kalte de for «kunstpausen». Rektor tok til slutt stilling til det lærerne ønsket å kjøpe inn.

I tillegg til å foreslå kunst for innkjøp, skulle kunstgruppa ta med hele personalet på en kunstutstilling en gang i året. De tok på seg ansvaret for å presentere utstillingen for kollegaene, da erfaringen var at det var lettere å få lærerne interessert når det var en kollega som formidlet utstillingen. Det var et mål at kunsten på skolen skulle oppleves, men også brukes i ulike fag. Inspirert av gatekunst og verkene til den bergensbaserte kunstneren Skurk, lærte elevene om denne kunstformen, og de lagde egne sjablonger i kunst og håndverks timene. Andre bilder på skolen er brukt som utgangspunkt for skriving i norskfaget.

Gosen ungdomsskole i Stavanger har landets mest avanserte samling av samtidskunst

Tidligere rektor Hilde Solberg på Gosen ungdomsskole og kurator Karin Sunderø står sammen bak den unike samlingen av samtidskunst som skolen kan vise fram. Kunsten er plassert rundt i fellesarealene på skolen, på en naturlig måte i det miljøet der elevene samles. Rom og ganger får en helt spesiell identitet i kraft av kunstverkene som er plassert der. Det er verk av kjente kunstnere som er kjøpt inn, og det er lagt ned utallige timer med utvelgelse og søknadsskriving. Det mange vil tenke er en umulighet, er her blitt mulig. Dette har

krevd en engasjert ledelse, kompetanse innen samtidskunst og samarbeid med kunstnere. Skolen har også utarbeidet en katalog over skolens kunst. Der er hvert verk satt inn i en kunsthistorisk sammenheng, og det foreslås elev-oppgaver både til refleksjon og inspirasjon.

Skolen har som mål at elevene ved Gosen skal ha et bevisst forhold til kunst og kultur. Elevene skal ha profesjonelle kulturtilbud og oppleve at kunst og kultur inngår i skolehverdagen. Alle elever skal få prøve seg som utøvere av forskjellige kunst- og kulturformer.

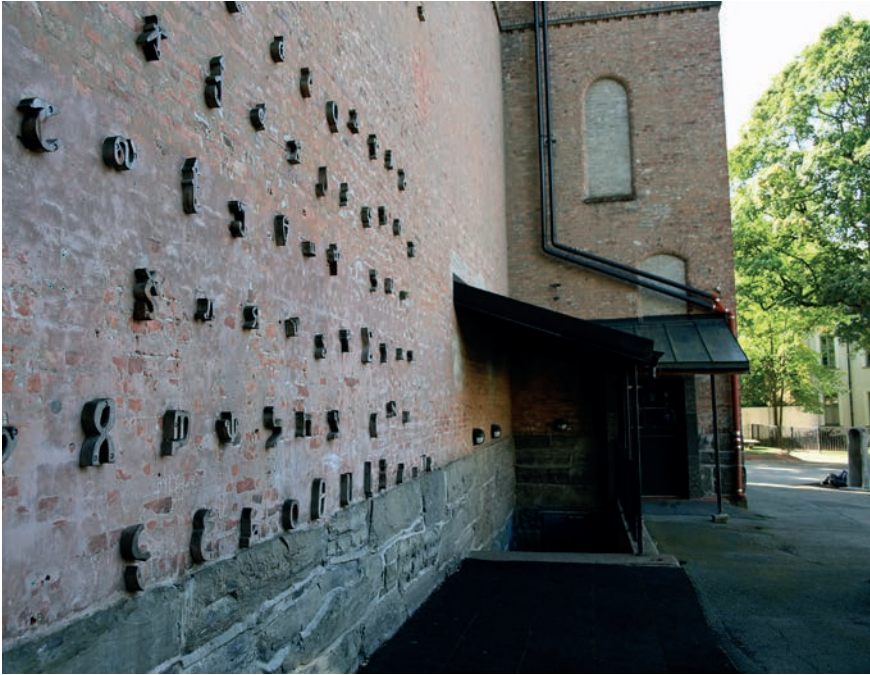

Pøbel, 2010, Gosen skole © Pøbel / BONO 2023. Foto: © KiS. Verket er utført i et innebygget uterom. Alle kan se ut på denne personen som prøver å bryte seg ut av buret. Hvordan kan vi analysere verket i sammenheng med plassering? Å gå på skole, kan det føles som en tvangstrøye?

Claudio Ethos, Nostalgic Blue Fragments I og II, Gosen skole © Claudio Ethos / BONO 2023. Foto: © KiS. Verkene henger i et åpent gangareal der alle kan sette seg ned for en pause eller gruppearbeid.

Käthe Øien, Skriften på veggen, 2002, Gamlebyen skole © Käthe Øien / BONO 2023. Foto: © KIS.

Kristine Hjertholm, Løvinne, 1997, Gamlebyen skole © Kristine Hjertholm / BONO 2023. Foto: © KIS.

Gamlebyen skole i Oslo har fisken som symbol

På Gamlebyen skole i Oslo har de et bevisst forhold til kunsten på skolen. Kunstsamlingen er omfattende og mangfoldig og speiler elever og ansatte på skolen. Det er utarbeidet en egen katalog over alle verkene i samlingen, med bilder og tekst. Karin Eger, tidligere rektor på Gamlebyen skole, fortalte om hvordan skolen hadde ønsket et symbol som kunne ha en betydning uavhengig av kultur og religion. Rektor var opptatt av at skolens visuelle profil skulle gi elevene en følelse av tilhørighet. Fisken ble valgt, og mange av skolens kunstverk har fisk som tema. I uteområdet har skolen flere kunstverk som elevene kan leke på og med. Der finner du både skulpturer og relieffer.

Skolen har en stor kunstsamling, og kunstens plassering gir et ryddig og innbydende inntrykk. Det er lagt vekt på at utsmykningen skal ha verdi i kraft av det kunstneriske i seg selv, men også ved hjelp av en pedagogisk

innfallsvinkel. Bibliotekaren på skolen har en rolle i formidlingsarbeidet, og skolen bruker gangarealet utenfor biblioteket til sitt eget galleri, Galleri Rang. Der stilles det ut både profesjonelle kunstverk og elevarbeider.

Skolen har også hatt et helt spesielt samarbeid med kunstner Käthe Øien. Hun har laget flere kunstverk til skolen og holdt egne kunstkurs for elevene på mellomtrinnet. For elevene skapte dette et nært forhold til både kunstneren og kunsten hennes.

Et av verkene til Øien er stener der hun har gravert inn ordet «fisk» på ulike skriftspråk. Hun har brukt egyptiske hieroglyfer, runer fra vikingtiden, det greske alfabetet og andre skriftegn. Resultatet er en sti av skriftegn som snor seg oppover en trappeoppgang, malt i oransje farge, som står i fin kontrast til stenenes grå farge og den blå linjen som binder hver enkelt sten sammen.

Kristine Hjertholm. Verket er på Gamlebyen skole © Kristine Hjertholm / BONO 2023. Foto: © KIS. Et forsøkt relieff av gullfisk og bølger på.

Käthe Øien, Fisk, 1999, Gamlebyen skole © Käthe Øien / BONO 2023. Foto: © KIS. Verket består av 7 stener med ordet fisk inngravert i ulike skriftspråk.

Noen enkle grep for å vitalisere skolens kunst

De fleste skoler har et utvalg av malerier og grafikk på veggene, og dette er gjerne bilder som har kommet til i løpet av skolens historie. Spør du lærerne om hvilke bilder skolen har, blir de fleste svar skyldig. For mange har bildene blitt en del av interiøret og ikke noe de tenker på som kunst. I tillegg henger verkene kanskje mellom elevarbeider og infotavler, gjerne i korridorer eller på personalrommet. Kan disse bildene få et nytt liv og også utnyttes i undervisningen? Ofte behandler vi bilder med for mye ærefrykt og tenker ikke på at de

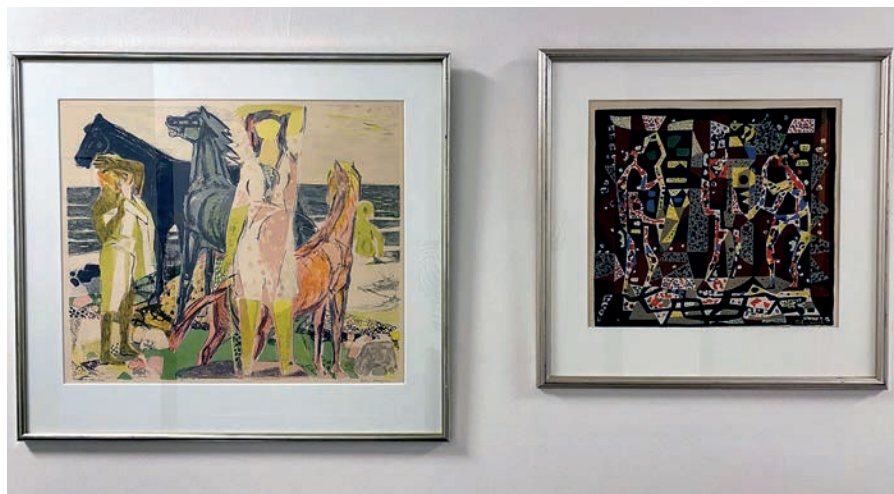
utstillingskatalog? Du finner en mal for kunstregistrering, «Kunsten på min skole» på side 28 i dette heftet.

Gi bildene en make over

Gamle rammer er ofte kjedelige, og bildene kommer ikke til sin rett. Triste trerammer, prangende gullrammer, ripete glass og gulnet passpartout lokker ikke akkurat blikket mot kunstverket. Hvordan vil bildet framstå i en enkel sort eller sølvfarget ramme? Gamle trerammer kan også males

Her ser vi et lite bilde med en rød sol plassert over en rød sofa. Verket står i et gangparti på Vetre skole i Asker. Eli Hovdenak, Alt er bra © Eli Hovdenak / BONO 2023. Foto: © KIS.

Når eldre bilder får ny innramming, skifter inntrykket fort. Litografi til venstre er laget av Else Hagen og papirarbeidet til høyre er laget av Olle Bonniér © Else Hagen / BONO 2023 © Olle Bonniér / BONO 2023. Foto: © KIS.

både er robuste og kan tas ned fra veggen og brukes i ulike sammenhenger. Å vurdere skolens kunst med nye øyne kan gi undervisningen nye og spennende innfallsvinkler.

Lag en oversikt over hva dere har

Mange skoler har aldri registrert hva de eier av kunst, og det er ofte uklart hvem som har ansvaret for dette. Begynn med å kartlegge hva dere har. Det er en spennende oppgave for både lærere og elever. Skriv ned de opplysningene dere kan finne: navn på kunstner, tittel på bildet, teknikk, opplag, årstall og størrelse. Det vil variere hva dere finner, men kan dere finne ut noe om hvordan/hvorfor bildene kom til skolen? Elevene kan gjerne få i oppgave å finne ut mer om både kunstnerne og bildene. Kanskje de også kan være med på å lage en

Finn ut hvor bildene skal henge

Planlegg en ny opphenging, gjerne sammen med interesserte elever. Hvilke vegger er egnet? Hva må fjernes for at bildene skal komme til sin rett? Hva passer sammen? Hva er spennende kontraster? Skal dere plassere bildene etter tema, etter kunstner eller etter tidsperiode? Eller kanskje gammelt og nytt sammen? Kan dere se bilder og møbler i sammenheng? Skal bildene henge permanent, eller skal de få flytte på seg og kunne danne nye sammensetninger?

Små bilder på rekke og rad på en vegg kan se kjedelig ut. Henges de opp samlet i en kreativ montasje, blir inntrykket et annet. Et lite bilde på en stor vegg kan også se spennende ut (se bildet til venstre øverst).

Bruk eldre bilder som kilde til en annen tid

Det er ikke så lett å gi eldre bilder et nytt liv på skolen. Ofte er de dårlig innrammet der de henger, og sett med dagens øyne virker de kanskje både gammeldagse og litt kjedelige. Rent kunsthistorisk forteller bildene om hva kunstnerne var opptatt av på den tiden de ble laget, og hvordan de valgte å uttrykke det. Bildene er også en del av skolens historie og har blitt sett av både lærere og elever i en årrekke. Hvis vi velger å se bildene i dette perspektivet, kan motivene fortelle oss noe om samfunnet på den aktuelle tiden, hvordan folk levde, hva slags klær de brukte, hva de arbeidet med og hvilke verdier som rådet. En problematisk side ved eldre bilder kan være at de skildrer et foreldet kjønnsrollemønster. Da blir det viktig å legge vekt på det historiske perspektivet når vi presenterer denne kunsten for elevene. Bildene kan gå rett inn i tverrfaglige arbeid/prosjekter i samfunnsfag og norsk. Hvis vi setter disse bildene sammen på en ny måte og lager en vegg der det historiske er i sentrum, har bildene fått en ny og interessant sammensetning.

Guy Krogh, Arbeidere, 1958, Rødtvet skole, 131x127 cm © Guy Krogh / BONO 2023. Foto: © KIS.

Gladys Raknerud, Sløvegjengen, 1959, Rødtvet skole, 50x64 cm © Gladys Raknerud / BONO 2023. Foto: © KIS.

Harald Kihle, Dugurd, 1965, Rødtvet skole, 43x58 cm © Harald Kihle / BONO 2023. Foto: © KIS.

Sverre Hoel, Aurøra Borealis, 2000, Eiksmarka skole, 8 x 5 m © Sverre Hoel 2023. Foto: © KiS.

La kunstverk være utgangspunkt for elevarbeid

Noen skoler lar kunstverk være utgangspunkt for spennende elevarbeid. På Eiksmarka skole gir Sverre Hoels store lydskulptur inspirasjon til elevenes egne arbeider med lydskulpturer.

Elevenes arbeider blir til en egen utstilling som stilles ut i fellesområdet. Her kan de yngre elevene gå rundt skulpturene og glede seg til det blir deres tur til å bruke fantasien og lage lydskulpturer.

Økt estetisk bevissthet

Når elever og lærere arbeider med bildene, vurderer hvor de skal henge, forholder seg til rom og vegger og lager utstillinger, vil de også få en økt bevissthet om hvordan skolen framstår for brukerne fra et estetisk perspektiv. Dette kan igjen føre til en mer kritisk gjennomgang av hvordan andre ting, som infooppslag, brosjyrer og elevarbeider, plasseres på dører og vegger i korridorer og klasserom. Se også side 26. om «Skolens estetiske miljø».

Elevarbeider inspirert av Sverre Hoels lydskulptur. Foto: © KiS.

Kan skolen bli et kunstlaboratorium?

Kunst i Skolen har utviklet metodikken KunstLab, som lett kan overføres til arbeid med skolens egen kunstsamling. Metodikken legger stor vekt på en uhøytidelig og tverrfaglig tilnærming til kunsten. Elevene får dessuten stor valgfrihet og kan følge egne assosiasjoner i sin kreative bearbeidelse av opplevelsen.

Med denne metoden kan læreren i større grad enn ved en tradisjonell kunstformidling få bruke sin varierte kompetanse når elevene skal veiledes i arbeidet. Kunsten er ment å inspirere elevene til ulike innfallsvinkler, og til selv å styre hvordan de vil arbeide med bildene i utstillingen.

Hvordan fungerer kunstlaboratoriet?

Kunst i Skolen har produsert tre ulike KunstLab-utstillinger. Felles for bildene i utstillingene er at de alle har et innhold som appellerer til fantasi og kreativitet og det er mulig å gå på jakt etter et innhold i bildene. Hvis man bruker denne metodikken, basert på det utvalget man har lokalt, kan utgangspunktet være bilder, foto, skulpturer eller plakater. Velg ut noe, eller la elevene velge selv fra det som er plassert rundt på skolen.

Oppstartfasen er enklest hvis de involverte lærerne i fellesskap har lagt fram tilgjengelig materiell og utstyr og er klare på hva de forskjellige lærerne kan tilby av faglig hjelp.

Elevene deles inn i mindre grupper og trekker eller velger sitt kunstverk. De studerer det verket de har fått tildelt og velger hva slags aktiviteter de vil gjøre til bildet. Målet med denne arbeidsmetoden er å la elevene få mulighet til å gå dypt inn i et bilde og følge egne assosiasjoner – uavhengig av å tenke fagtilhørighet. En elev vil kanskje skrive en historie som bildet kan være en illustrasjon til, en vil velge å komponere musikk til bildet, og en annen lar seg inspirere til å lage et tredimensjonalt objekt med utgangspunkt i bildet. Gruppa trenger ikke å samarbeide om samme oppgaveløsning – de kan godt gjøre flere forskjellige ting som til slutt presenteres sammen. De ferdige elevproduktene monteres i en midlertidig utstilling i tilknytning til bildet.

Hvor lang tid elevene får bruke på arbeidet vil variere etter hvilken tidsramme man legger opp til at kunstlaboratoriet skal ha. Det kan gjøres på en dag, eller det kan gå over en lengre periode. Dette vil være avhengig av

hvilke lærere som skal delta og hvordan rom- og timefordelingen er på den enkelte skole. Alle gruppene skal til slutt forberede seg på å presentere arbeidet sitt for de andre. Presentasjonen er viktig, og alle må få vite når den skal finne sted og når arbeidet må være avsluttet.

Lærerne inntar en veiledersrolle underveis og må være forberedt på utfordringer. Det vil variere fra skole til skole hva slags materiale man har til rådighet og hvordan romsituasjonen er. På noen skoler er kanskje elevene vant til å arbeide med film, andre med sceneoppføringer, kreativ skrivning eller store formingsoppgaver.

Kunst i Skolen har laget en lærerveiledning til «Kunstlaboratorium - Møt et bilde» som du finner på www.kunstskolen.no. I den er det også en igangsetter som elevene kan studere sammen med bildet, som du finner på neste side. Erfaring viser at etter en felles innledning i plenum er elevene raskt i gang med sine egne ideer. Hvis det skulle stoppe litt opp, følger det med et stort utvalg av forslag til tverrfaglige oppgaver som kan henges opp i klasserommet. Der er det alt fra bildeanalyse til matematikk og fremmedspråk.

Noen eksempler:

- Beskriv personene i bildet. Hvilke følelser synes du de uttrykker?
- Ta foto med mobiltelefonen og lag din egen versjon av bildet ved hjelp av egne foto.
- Hvilke geometriske former finner du i bildet? Lag et bilde basert på disse formene.
- Lag en fortsettelse. Hva skjedde etter det du ser i bildet?
- Hva befinner seg utenfor bildeflaten? Lag din egen fortsettelse av bildet.
- Er det noe i bildet du ser som har med religion eller filosofi å gjøre? På hvilken måte?
- Lag et intervju med en person eller et dyr i bildet. Skriv på engelsk.
- Bruk oppslagsverk og lag en presentasjon av et dyr eller en plante du ser i bildet.

Denne frie tilnærmingen har god støtte i overordnet del i kunnskapsløftet (LK20):

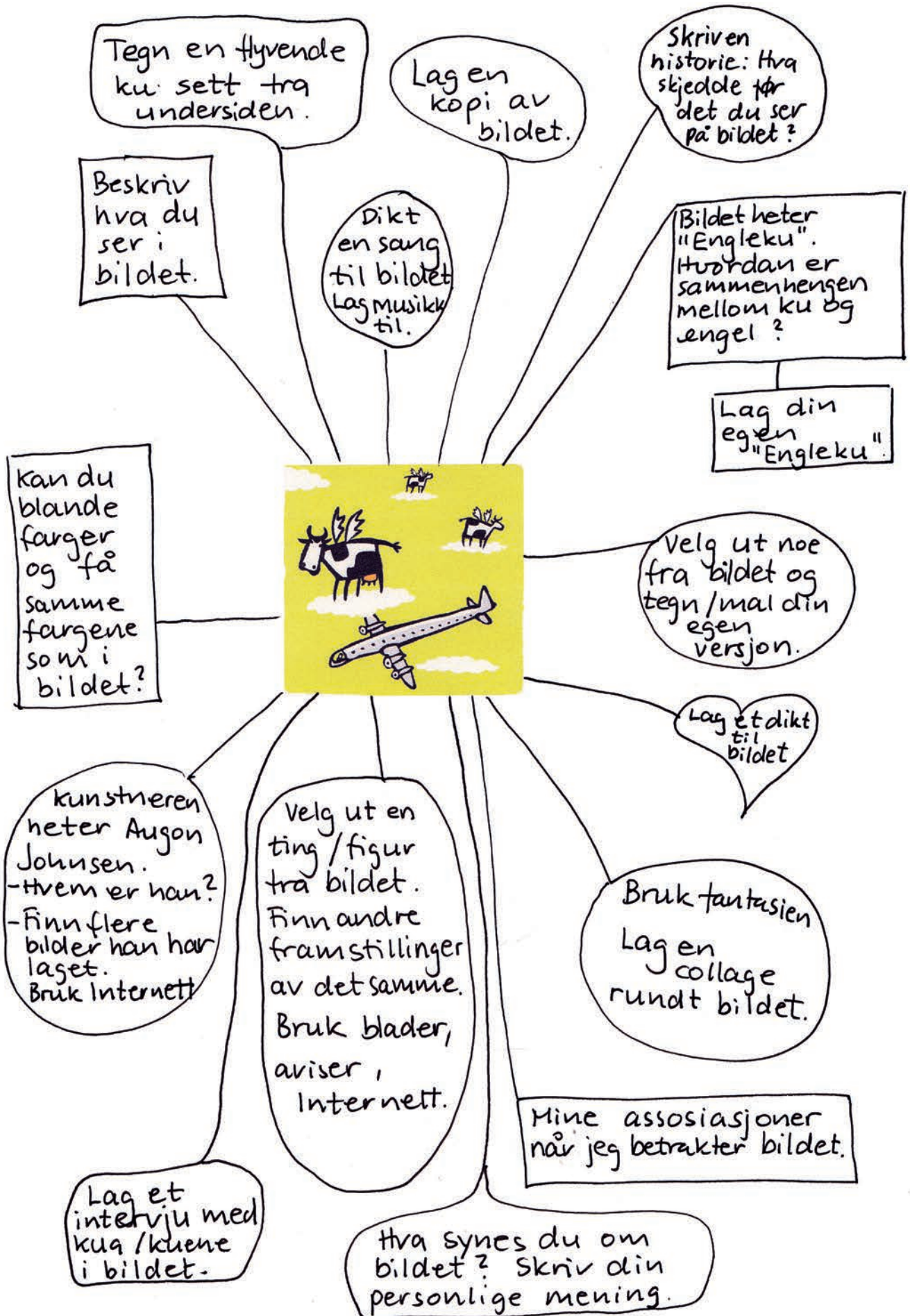
«Skolen skal la elevene utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang, og la dem få erfaring med å se muligheter og omsette ideer til handling.

For de yngste barna i skolen er lek nødvendig for trivsel og utvikling, men også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring.

Kreative og skapende evner bidrar til å berike samfunnet. Samarbeid inspirerer til nytenkning og entreprenørskap, slik at nye ideer kan omsettes til handling. Elever som lærer om og gjennom skapende virksomhet, utvikler evnen til å uttrykke seg på ulike måter, og til å løse problemer og stille nye spørsmål.

Kunst og kultur omfatter mange skapende og kreative fagområder, som påvirker både våre fysiske omgivelser og samfunnsutviklingen. Vår estetiske sans utvikles i møte med ulike kulturelle uttrykk, og de bidrar til å løfte fram nye perspektiver. Kunst- og kulturuttrykk har også betydning for den enkeltes personlige utvikling. Kulturelle opplevelser har en egenverdi, og elevene skal få oppleve et variert spekter av kulturuttrykk gjennom sin tid i skolen.»

I samarbeid med Kunst i Skolen har fire skoler prøvd ut Kunstlab-metodikken. Det ble gjennomført på ulike måter, og både skolenes egen kunst og kunst fra vandreutstillingen "KunstLab" ble brukt som utgangspunkt. Læringsstrategien de brukte var KunstLab-metodikken. Faglærer Christine Tvedt Fenn skriver mer om en lignende tilnærming, rhizomatisk læring, i eksemplet fra Høybråten skole.

KunstLab på fire skoler

KunstLab på Gullhaug skole. Elisabeth Ödmann, Som vore det Sista kvällen... verket i midten på oppslagstavlen. © Elisabeth Ödmann / BONO 2023. Foto: © KiS.

Gullhaug skole, Bærum

- Opplegget var organisert av Kunst i Skolen som skriftlig ressurs.
- To kontaktlærere arrangerte undervisningsopplegget og flere faglærere var involvert.
- To 7. klasser gjennomførte KunstLab.
- Opplegget strakk seg over fire dager. Timeplanen var delvis løst opp.
- Inspirasjon til arbeidet var bilder fra Kunst i Skolen sin vandretstilling «KunstLab».

Ved skolestart i august valgte lærerne på 7. trinn på Gullhaug skole i Bærum å bruke de første dagene av skoleåret til å arbeide med en laboratoriekasse med seks bilder fra Kunst i Skolen. Timeplanen ble til en viss grad løst opp, og faglærerne bidro med kompetanse på sine respektive områder. Vi hadde et møte med lærerne i forkant og kom også tilbake til skolen for å være med på elevenes presentasjoner. Det ble et spennende og tankevekkende møte med aktive og kreative elever. I løpet av fire dager hadde elevene skrevet fortellinger, dikt og reportasjer, de hadde komponert musikk, de hadde tegnet, malt og laget skulpturer, og noen hadde også brukt mobiltelefonen til foto og film. I tillegg hadde de forberedt seg på en framføring for de andre elevene.

Arbeidene viste stor variasjon, og elevene var ivrige på å formidle resultatet. Ifølge lærerne hadde de måttet hjelpe elevene litt med valg av arbeidsoppgaver, og da var plakaten med de tverrfaglige tipsene gode å ha.

Trinnets kunst- og håndverkslærer oppsummerte: «Det var et veldig vellykket opplegg. Elevene var storfor-nydde. Bare positive erfaringer. Det var utfordrende for lærerne og uvant for oss at elevene fikk stå så fritt. Elevene valgte oppgaver fra Kunst i Skolen sine forslag, uten noen begrensning fra lærerne. Lærerne måtte selvfølgelig være veldig tilstede, foreslå og hjelpe til, for å få et så fint sluttprodukt som mulig. Spesielt utfordrende var det på kunst- og håndverksrommene, der elevene jobba med mange forskjellige materialer og teknikker samtidig – symaskin, sag, leire og maling.»

Lærerne var imponerte over arbeidsinnsatsen og ikke minst kreativiteten. Elevene synes det hadde vært spennende dager, og tilbakemeldingene viste at de hadde fått en ny opplevelse av hva et bilde kunne inneholde og hvor mye de selv kunne gjøre hvis de tenkte kreativt. Alle fulgte interessert med da gruppene presenterte arbeidet sitt. Her var det full konsentrasjon i en og en halv time!

Her ser vi forskjellig tolkning av KunstLab verket. Elisabeth Ödmann, Som vore det Sista kvällen... © Elisabeth Ödmann / BONO 2023. Foto: © KiS.

KunstLab på Gullhaug skole. Foto: © KiS.

En variant av bildet satt sammen av papirbiter i sort/hvitt. Foto: © KiS.

Huset

En mann fant en gang et hus på Finn
men da han fikk se det og gikk inn
var det slettes ikke som bildet var
med knuste vinduer og et rustent badekar

Det brakte og knakte i husets vegger
om natten var det fullt av fluer og klegger
Rare lyder og ulver som ulte
gamle damer i speilet som skulte

Huset var litt av et spøkeshus
Med kravlende mark og kjøttetende mus
Mannen var redd og full av skrekk
han måtte bare komme seg vekk
Han pakket kofferten og var klar til å dra
han skulle dra til Amerika

I Amerika var det veldig flott
der hadde han det ordentlig godt
men han hadde fortsatt vonde minner
om knirkende dører og skumle grevinner

Eirill Elise, 7. klasse

Verket til venstre på bordet er til inspirasjon. Frank Brunner, Waiting © Frank Brunner 2023. Foto: © KiS.

Høgås barneskole, Notodden

- Opplegget var organisert på skolen med tre representanter fra Kunst i Skolen.
- En kontaktlærer, som var faglærer i kunst og håndverk, arrangerte undervisningsopplegget sammen med to praksisstudenter.
- En 6. klasse gjennomførte KunstLab.
- Opplegget varte en hel skoledag.
- Inspirasjon til arbeidet var fra skolen sin egen kunstsamling og kunst fra utstillingen «KunstLab».

Kunst i Skolen besøkte 6.klasse ved Høgås barneskole en dag i mai. På forhånd var det i samråd med rektor og klassestyrer valgt ut hvilke kunstverk fra skolens samling som skulle brukes, i tillegg til kunst fra Kunst i Skolens utstilling. Kontaktlæreren, som også var klassens kunst- og håndverklærer, hadde forberedt seg godt på forhånd og funnet fram aktuelt materiale. Leire, malesaker, stoff, gasbind, ståltråd, fjær med mer var tilgjengelig på skolens flotte formingsavdeling.

Arbeidet startet med en kort innledning før elevene ble delt i grupper og trakk hvert sitt bilde. Til arbeidet

fikk elevene stort spillerom, men også veiledning hvis de hadde behov for det. Gruppene fikk med seg et lite veiledningshefte som de kunne bruke underveis, men det var få som brukte dette, for de fleste kom raskt på egne ideer og forslag. Arbeidet pågikk hele dagen, og prosessen fram mot et endelig produkt bar preg av engasjement, kreativitet og nytenkning blant elevene. Elevene ble vist tillit – de fikk bevege seg fritt rundt på skolen og hadde stor tilgang på materialer. Flere ønsket å lage film, og ellers var det forskjellige medievalg som film, keramikk, skulpturer i kartong og gips, maling og skrivning. På slutten av dagen ble alt gjort klart for presentasjonen. Filmklipp ble overført fra mobil til PC og redigert, og bilder, skulpturer og tekster ble presentert i nærheten av inspirasjonskilden. Alle fulgte interessert med. Dagen ble avsluttet med en kort evaluering, og elevene ga veldig positive tilbakemeldinger. Det var gøy å få velge selv!

Kreative prosesser kan for mange oppleves som kaotiske og lite konstruktive. Klare rammer, tett oppfølging, grundig forarbeid og engasjement fra læreren, viste seg i dette tilfellet å være en oppskrift på suksess.

Ola Enstad, Stålskog, 1989 © Ola Enstad / BONO 2023. Foto: © KiS.

Høybråten skole, Oslo

Prosjektet ble organisert av Kunst i Skolen og gjennomført i samarbeid med billedkunstner Victoria Duffee.

- Faglærer i Kunst og håndverks, bibliotekar og kontaktlærere var med på planlegging og gjennomføring.
- Fire klasser på 5. trinn gjennomførte KunstLab.
- Prosjektet varte i to hele skoledager.
- Inspirasjonen til arbeidet var fra skolens egen kunstsamling og skulpturparker i nærmiljøet.

Den første prosjektdagen bestod av to deler, før og etter lunsj. Den første delen var en kunstjakt til en av tre skulpturparker i nærmiljøet eller i kunstsamlingen på skolen. Elevene ble inndelt i grupper på 4-5 elever, og gruppene fikk hvert sitt kunstverk å forske på. Det ble utarbeidet spørsmål vedrørende kunstverkene, og her var Oslo kommunes kunstsamling og nettside, <https://www.kunstsamlingen.no/>, til god hjelp.

Elevene var kunsthøyskoler, og det første de måtte gjøre var å finne kunstverket. Deretter skulle de beskrive verket og skrive ned tre assosiasjoner de fikk når de

så på det. De skulle også ta mål av verket og fotografere det fra ulike synsvinkler. Alt dette for å nærme seg verket på ulike måter. Tilbake på skolen presenterte gruppene sitt verk for de andre i klassen. Elevene fikk bryne seg på tolkning, refleksjon, regning, skiving, lesing, høytlesning, geografi, fotografering og tegning. Presentasjonsrunden hjalp elevene til å bruke fagord i muntlig framføring og gav dem muligheten til å trekke fram egne interessante funn.

Andre del var en praktisk-estetisk workshop. Denne besto av stasjoner med ulike materialer: leire, tekstil og papir (tegning). Det kreative kaoset kan være skummelt å ta tak i. Lærerne hadde satt sammen flere startoppgaver for elever som trengte hjelp og inspirasjon til å komme i gang, men disse var det ingen elever som fikk bruk for. Elevene fikk sitte der de ønsket, bytte bord når de ønsket og lage det de ville, inspirert av kunsten de hadde sett. En elev ga tilbakemelding om at det var deilig å ikke bli avbrutt i KunstLaben, at man fikk jobbe så lenge man ville med det man selv hadde valgt.

5. trinn fra Høybråten skole i prosess med KunstLab. Foto: © KiS.

Kunst- og håndverkslæreren hadde på forhånd drillet elevene i teknikkene de trengte til KunstLab basert på materialutvalget. For eksempel hadde de lært pølse-teknikk og relieff i leire. Utfallet av workshopen var overveldende positivt. Alle visste hvor de ønsket å sitte, det virket som de fort fant inspirasjon i kunstverket de hadde forsket på og tok raskt fatt på ideene sine.

Lærere og elever reflekterte sammen over dagen i etterkant av opprydningen, og det var mange gode tilbakemeldinger. Å få tid til refleksjon fordret tydelige ryddegrupper med egne ansvarsområder. Nøye planlegging gagnet seg, og avslutningen på dagen ble en positiv opplevelse for alle.

Faglærer i kunst- og håndverk, Christine Tvedt Fenn, ble inspirert av Kunstlab-metodikken og skriver om denne i sin masteroppgave på Institutt for estetiske fag på OsloMet - Storbyuniversitetet. I oppgaven ser hun betydningen taktil materialitet har for sanselig læring. I møtet med ubehandlede materialer opplever

elevene en taktilitet, som er grunnleggende i kunst og håndverksfaget. Gjennom bearbeiding oppstår det en naturlig kognitiv stimulans, som kan føre til undring, samhandling, improvisasjon eller innlevelse. Denne kognitive drivkraften står sentralt for et begrep kalt rizhome. Undersøkelsene Fenn gjør i kunst og håndverksfaget, tar i bruk læringsmetodikken kalt rhizomatisk prosess, et rizhome. Forfatterne³ bak begrepet kaller rhizomeet heller en tankemåte enn en metodikk. Rhizomeet skal passe inn der det blir hensiktsmessig. Undersøkelsene foregår også på en ekstern læringsarena, på Kunst i Skolens galleri i Oslo. Undersøkelsen fungerer som et praktisk og frittstående tilskudd i etablert fagdidaktisk forskning, for å fremme utforskertrang og eksperimentering. Elevmedvirkning og dybdelæring blir naturlig utfall av en selvstyrt, forskningsbasert skolehverdag. Og tenker vi på det, er det akkurat dette KunstLab ønsker: å fremme skolen som et kunslaboratorium.

3. Boken «A thousand plateaus» er skrevet av filosofiprofessor Brent Adkins og samler Deleuze og Guattaris filosofier om å følge nysgjerrige og eksperimentelle stier der de tar deg, være kritisk og selvtenkende. Her blir rhizome fremstilt som en mulighet til forandring eller et tillegg i hierarkiske og dominerende tankesett, alt fra livet generelt til etablerte akademiske filosofier.

KunstLab på Rødvedt skole. Elevene er inspirert av et verk av Hans Saenger © Hans Saenger / BONO 2023. Foto: © KiS.

Rødvedt barneskole, Oslo

- Kunst i Skolen presenterte metodikken på et planleggingsmøte for kollegiet.
- Hele 6. klasse-teamet med tre klasser ble valgt ut til å delta.
- Kunst- og håndverkslærer deltok i planlegging og gjennomføring.
- Opplegget ble gjennomført en hel skoledag.
- Inspirasjon til arbeidet var skolens egen kunstsamling og kunst fra utstillingen «KunstLab».

Etter en presentasjon av metodikken og et planleggingsmøte på skolen, valgte hele sjetteklasseteamet med tre klasser å delta. Det ble valgt ut 12 bilder, deriblant noen fra skolens kunstsamling. Opplegget skulle gjennomføres med 60 elever i løpet av én dag. Et stort fellesrom ble valgt til base i tillegg til klasserom, et par grupperom og gangarealet. Kunst- og håndverkslæreren hadde funnet fram en mengde forskjellige materialer fra formings-seksjonen. I tillegg hadde elevene fått beskjed om at de kunne ta med seg ting hjemmefra. Noen kom med filmkamera og var helt klare for å lage film.

Etter en kort innledende samtale om hva kunst er, og hvorfor vi har bilder på veggene, ble dagens innhold introdusert. Det var nokså kaotisk en lang stund da oppgaver og materiale skulle velges. Mange var usikre på hva de skulle gjøre, men så roet det seg ned, og de aller fleste kom godt i gang. På denne skolen, hvor rundt 70

prosent av elevene har flerkulturell bakgrunn, utmerket arbeidet seg med å gå i retning av utkleddning og dramatisering og klare formingsoppgaver. Det var veldig få som valgte å skrive noe til bildet sitt. Det var stor aktivitet og arbeidsglede. For noen ble tiden for knapp, mens andre hadde lavere ambisjoner og mindre utholdenhet.

Vi voksne måtte ta en god del rydding underveis, da det var vanskelig å ha helt kontroll med så mange elever. Det sier seg selv at arbeidet ikke kunne få helt den samme oppfølgingen når det var så mange. Klokka ett skulle alle være klare, og vi brukte over en time på å komme gjennom alle gruppernes produkter. Det var utstillinger, små skuespill, filmer og dans. Det største øyeblikket var kanskje da to av guttene skulle vise en dans. Flere og flere ble med, og til slutt deltok nesten alle de 60 elevene i dansen. Dette skjedde helt spontant. Etter at arbeidet var avsluttet, ble det laget en liten utstilling med alle elevarbeidene sammen med de kunstverkene som hadde vært inspirasjonskilder. Elevene ga mange positive tilbakemeldinger under evalueringen. Det hadde vært flott å ha så stor frihet slik at de kunne velge selv. De visste ikke at det var så mye i et bilde!

Vi som hadde ansvar for gjennomføringen, konkluderte med at 60 elever var en for stor gruppe. Det ble mye kaos og uro, og ikke alle elever, eller voksne, taklet det like godt. Likevel var det veldig inspirerende å se så mange kreative og engasjerte elever.

Elevene har latt seg inspirere av kunstneren Hilde Maisey. Hilde Maisey, Sengen, Møbler 1, 50x50 cm © Hilde Maisey / BONO 2023. Foto: © KiS.

Erfaringer fra gjennomføring av metodikken på skolene

Alt av materiale gjøres klart før start

Alt materiale må være klart før arbeidet starter. Det må være tydelig for elevene hva de kan velge mellom, og de må gjøre realistiske valg. Det er for eksempel vanskelig å begynne på en film hvis man ikke har utstyr eller kompetanse til å gjøre den ferdig.

Elever jobber fast på sin base fram til utstilling

Det er enklest hvis elevene jobber på sin faste base. Alt arbeid kan gjøres ferdig der før utstillingen monteres.

Bruke god tid til å øve på presentasjon av arbeid

Elevene trenger god tid på å forberede hvordan gruppen skal legge fram arbeidet sitt. Lærerne bør si fra når dette arbeidet skal begynne.

Ta utgangspunkt i elevenes egne ideer

Det er lettest for elevgruppene å komme i gang med egne ideer hvis bildene/kunstverkene er av en fortellende karakter. Vi har ikke testet ut nonfigurative bilder.

De voksne må ha lik forståelse for arbeidsmetoden

De voksne må på forhånd bli enige om i hvilken grad de skal hjelpe eller styre elevene. Ikke stopp ville ideer. Vi ble flere ganger overrasket over hva elevene fikk til helt på egen hånd mens vi trodde de var på ville veier.

Være forberedt på kaos

De voksne må ikke være redde for litt kaos.

Denne metodikken skaper ofte kreativitet

De fleste elevene finner spennende og kreative oppgaver helt uten at lærerne styrer det hele.

Ha konkrete oppgaver og forslag klare

Som i annet arbeid vil noen ha vanskelig for å komme i gang. Noen må kanskje hjelpes med konkrete oppgaveforslag.

Veldig inspirerende å se hverandres arbeid

Elevene var veldig interessert i å se hva de andre gruppene hadde laget, og presentasjonsrunden ble veldig spennende.

Ny kunnskap om hvordan man kan betrakte kunst

Elevene var helt klare på at de kommer til å se på kunstverk med andre øyne etter at de har vært gjennom dette arbeidet.

Skape engasjement om skolens kunst

Denne måten å arbeide på er godt egnet til å vitalisere skolens egen kunst.

Hvordan snakke med barn og unge om kunst?

I de nevnte skoleprosjektene arbeider elevene veldig fritt. De får følge egne assosiasjoner og velger selv på hvilken måte de vil etterarbeide inntrykkene. Etter at arbeidet er presentert og elevene er ferdige med sitt arbeid, kan en gjerne bruke ett av verkene til en mer tradisjonell bildeanalyse. Til dette kan en også bruke kunst fra skolens kunstsamling, plakater av kunstbilder eller digitale bildepresentasjoner.

Mange lærere signaliserer at de er usikre på dette med å lede en bildesamtale, ikke minst når det gjelder samtidskunst. Noen enkle verktøy kan hjelpe.

Hva ser du?

Start alltid med selve bildet og et enkelt spørsmål: Hva ser du? Elevene skal tømme bildet for alt de ser. Gi elevene tid til å tenke. Det er utrolig hva som vil dukke opp av hva de ser når de får litt tid. Det er viktig at elevene ikke kommer med tolkninger på dette tidspunktet, men holder seg til visuelle betraktninger.

Noen få glosor kan gjøre samtalen lettere. For eksempel er landskap, stilleben, portrett, abstrakt eller naturalistisk, figurativt eller non-figurativt og realisme begrep som elevene bør få erfare og oppleve i møte med kunst. I tillegg bør elevene kunne skille mellom forgrunn, mellomgrunn og bakgrunn. Alle har bruk for å ha et enkelt vokabular å samtale med og oppleve i praksis at dette virkelig fungerer. Elevene skal stimuleres til at alle skal komme med sine bidrag.

Hva kan dette være?

Etter at bildet er grundig visuelt analysert, kommer tolkingen: Hva kan dette være? Hva får verket deg til å føle og tenke? Hva kan kunstneren ha ment? Vet vi noe om kunstneren, eller kan vi finne det ut? Her må ulike tolkninger få komme fram, for vi tolker alle ut fra forskjellig bakgrunn og forskjellige erfaringer. Ingen tolkning er nødvendigvis bedre enn en annen. Over tid vil elevene bli vant med at de kan tolke selvstendig i et klima hvor det er lov å ha forskjellige meninger.

Som lærere kan vi fra andre fag være vant til at det finnes et klart svar på våre spørsmål. Vi vet hva som er korrekt norsk, hvordan vi multipliserer to tall med hverandre eller deler en brøk. Men på kunstens område gjelder ingen fasit, og læreren har lov til å være like undrende som elevene. Det er like nødvendig at læreren

stoler på sine egne sanser og velger sin egen tolking. Det er til og med lov å si, etter at elever og lærere har strevd med å få noe ut av et kunstverk, at «dette får jeg lite ut av nå, men kanskje det vil si meg noe siden».

Den profesjonelle kunstformidleren kan av og til bli for snakkesalig, og lærerne kan ofte ha lyst til å fortelle alt de vet. Men all forskning på feltet kunstformidling sier at elevene vil sanse selv, mene selv og ikke bli fortalt hva de skal mene.

Fakta om verket

Etter tolkingen kan vi se på fakta om verket. Hvem er kunstneren? Vet vi noe om personen fra før? Kan vi finne ut noe om kunstneren og verket? Hvilken teknikk brukes i dette kunstverket? Kan verket settes inn i en historisk ramme? Hva var folk opptatt av da? Er vi opptatt av andre ting nå? Slik kan vi fortsette ...

Bildesamtale med kollegaene

Bildesamtaler kan gjerne være tema på et felles personalmøte, slik som på Rådalslien ungdomsskole. Elevene er tjent med at lærerne har en felles innfallsvinkel til visuell kunst. Engasjementet hos den enkelte smitter ofte over på de som i utgangspunktet ikke er så interessert.

Hvis du som kunst- og håndverkslærer får ansvar for å kurse kollegaer i den nevnte metoden, er det kanskje klokt å velge verk som åpner opp for ulike tolkningsmuligheter, om du vil ha dem med på en slik bildevandring. Lærere har etter en slik enkel kursing fortalt at de er blitt mer aktive og trygge også i egen vandring på kunstutstillinger.

Det er viktig å formidle at kunst kan fungere som enestående verktøy i flere fag enn kunst og håndverk. Å velge kunstverk som kan knyttes til ulike fagområder, kan vekke interessen hos lærere som vanligvis ikke bruker kunst som utgangspunkt for egen undervisning.

Kunst i Skolen og Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen har samarbeidet om heftet «Samtaler om samtidskunst». Denne gir innspill til hvordan vi kan snakke om samtidskunst sammen med elevene. Bildematerialet og en veileder kan lastes ned gratis på kunstkultursenteret.no og kunstiskolen.no

Kunstplakater og gamle plansjer

Østbyen skole i Bodø bruker kunst og kultur aktivt i undervisningen. Skolen ser levende ut, med flotte elevarbeider montert på veggene. Ettersom skolen har lite originalkunst, har lærerne aktivt samlet på kunstplakater og rammet disse ordentlig inn. Bildene er hengt opp på en slik måte at de danner et flott utgangspunkt for arbeid med forskjellige kunstepoker.

Skoler har ofte mer bildemateriale enn de selv er klar over. Gamle plansjer som tidligere ble brukt i undervisningen kan være lagret eller gjemt bort i boder og arkiver. Disse gamle plansjene er interessant skolehistorie. De forteller mye om hva man tidligere hadde til rådighet av bildemateriale til bruk i undervisningen, og de gir et spennende innblikk i hvordan forskjellige temaer har blitt presentert tidligere. Hvordan var kjønnsrollemønsteret, hvordan var barn kledd, hva lekte de med, og hva spiste de? Plansjene er ofte godt tegnet og kan gjerne brukes i tegneundervisningen. Her kan elevene bli inspirert av både planter, dyr og skildringer av verdensrommet.

Noen skoler har rammet inn de gamle plansjene, og de har fått et nytt liv på steder der de passer inn. Eiksmarka skole i Bærum har plassert flere i gangarealene, og på Kjelsås skole i Oslo er de integrert i en stor kunstnerisk utsmykning som Jon Gundersen og Elise Storsveen står bak.

De store kunstmuseene har gjerne et godt utvalg av plakater og reproduksjoner av kjente motiver. Ved å kjøpe kunstkalendere kan en også få et variert utvalg av kunsthistoriens berømte kunstverk. Ikke alt selges i museenes nettbutikker, men det er mulig å ta kontakt og få tilsendt det man ønsker tilsendt. Å ha en samling av kunstbøker i store formater tilgjengelig, er også et tilbud som kan inspirere både elever og lærere.

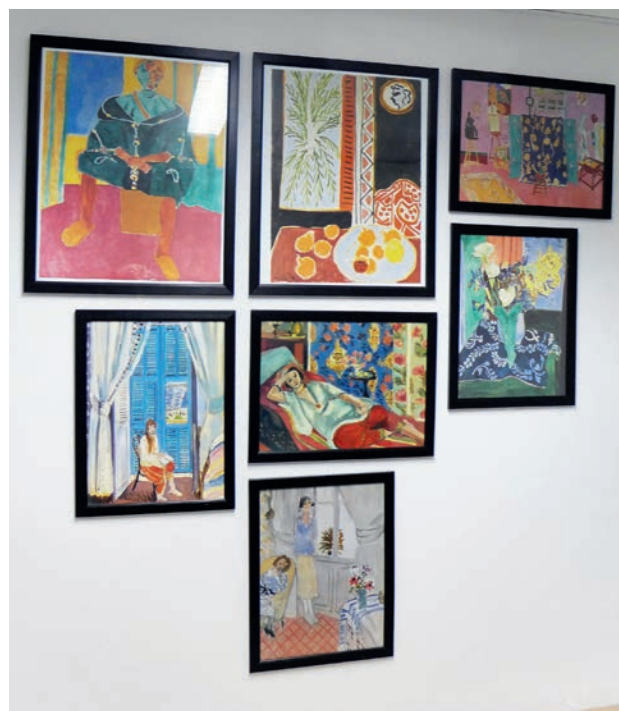

Foto: © KiS.

Kunstplakater på Østbyen skole. Foto: © KiS.

Utsmykning på Kjelsås skole. Foto: © KiS.

Elevarbeidenes plassering i forhold til kunsten

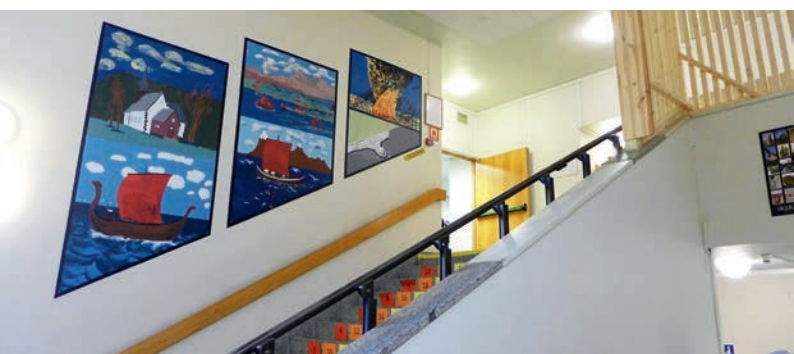
Et eksempel på presentasjon av elevarbeid. Foto: © KiS.

Som hovedregel er det mest ryddig å la elevenes egne arbeider henge adskilt fra den profesjonelle kunsten. La den profesjonelle kunsten komme til sin rett med en gjennomtenkt opphenging der den ikke blir forstyrret av andre ting. Flere av skolene vi besøkte hadde egne vegger for elevarbeider, og disse ble skiftet ut med jevne mellomrom. Lærerne tok seg god tid til å montere arbeidene, og elevene viste stolt fram det de hadde laget.

Hvis man arbeider med KunstLab-metoden, vil det være aktuelt å blande profesjonell kunst og elevarbeider, men da vil også arbeidene som henger tilknyttet kunsten, ha

en relasjon til denne. Det blir mer som en collage, der kunsten har inspirert elevene til arbeider som kan sees i en sammenheng. Arbeidene vil også skifte ettersom nye grupper presenterer det de har blitt inspirert av.

Er det plass til å lage et lite galleri på skolen? Gangarealer uten vinduer er ofte godt egnet til det. Mal veggene i en nøytral farge, og sett opp lamper over som lyser mot bildene. Galleriet kan ha vekslende utstillinger med profesjonell kunst og elevarbeider. Skap aktivitet – ikke la det samme henge år etter år! Inviter til utstillingsåpning, og la galleriveggen gå på omgang mellom klassene.

Et eksempel på elevarbeid der arbeidene har et format som er tilpasset trappeoppgangen. Foto: © KiS.

Frank Brunner, Vannspeil © Frank Brunner 2023. Foto: © KiS. Her ser vi to tolkninger av verket.

Skolens estetiske miljø

Det kan virke fremmed å se på skolen som et visuelt landskap. Skolen er også et sted for estetisk virksomhet. Derfor må den appellere til sansene våre og stimulere til sanselige erfaringer innen det visuelle, det auditive og det kroppslige. I tillegg skal det estetiske leve i tverrfaglige sammenhenger. Hvordan selve skolebygningen framstår, blir også viktig i en estetisk sammenheng.

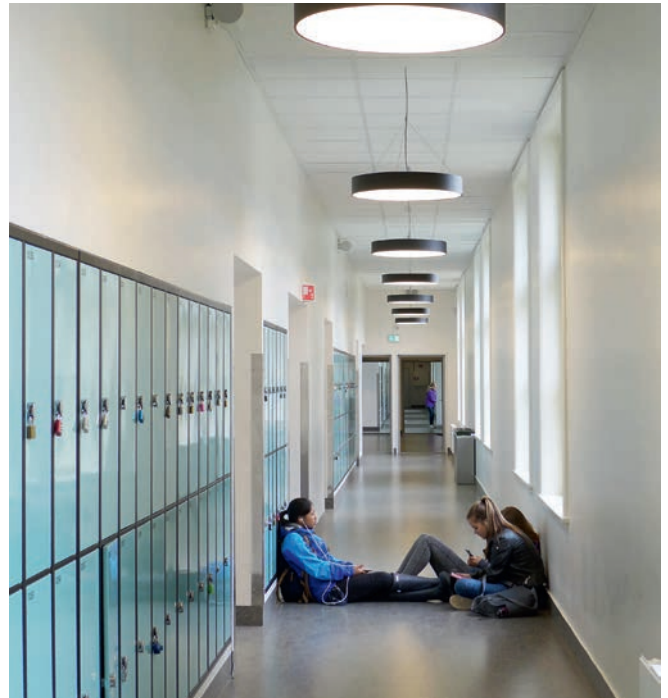
Hvilket ansikt viser skolen til den som kommer dit for første gang? Kan det estetiske få deg til å føle deg velkommen? Inn i første korridor – hva møter deg der? Er det kunstbilder eller elevarbeider som gjør deg nysgjerrig? Eller er det et støvete inntrykk av at noe har hengt der altfor lenge og mistet den sjarmen det en gang hadde?

Det har vært arbeidet med forskjellige prosjekter i Skien, Porsgrunn og Notodden⁴ med tanke på hvordan selve skolebygningen framstår: å heve læreres bevissthet om at skjerpet oppmerksomhet på det visuelle miljøet, også virker fremmede på generell læring. Noe kommer i bedre fokus, masse unødvendig støy blir tatt bort og det visuelle danner en tydeligere ramme for tema som arbeides med og kunstverk som stilles ut på skolen.

I denne sammenhengen er det prøvd ut en enkel metode der det har kommet inn noen utenfra og besøkt skolen. Metoden kan også styres av en person fra ledelsen eller en kunst- og håndverkslærer.

Fremgangsmåten ser slik ut:

1. På et personalmøte blir kollegene spurt om de vil være med på å sette et sterkere søkelys på det visuelle ved skolen.
2. Det blir tatt foto av inngangspartier, korridorer, forskjellige klasserom, personalrom og spesialrom.
3. I et samlet personalmøte blir bildene presentert. Det blir snakket litt om linjer i rom, forholdet mellom lister over dører og vinduer, fargebruk og bruk av oppslagstavler. Så stilles det spørsmål som «Hva forteller denne inngangen?», og «Hva forteller korridorene visuelt?» Det blir alltid livlig debatt, for når det kjente vises på denne måten, ser de ansatte sitt miljø med nye briller og må ofte le litt, gjerne en smule beskjemet.
4. Neste fase er en endringsfase hvor rektor fordekker ansvarsområder, og man fastsetter lengden på

Vår undersøkelse viste at nye skoler og nyoppussede, eldre skoler innbyr til et mer kritisk blikk med hensyn til hva som skal henge på veggene. Her får vi et glimt inn på Fagerborg skole i Oslo etter oppussing. Skolen er fra 1913 og har fått en ny og moderne stil. Foto: © KiS.

endringsfasen. Kunsten er et tema for seg. Hva har skolen, hvordan er kunsten registrert, hvor er den hengt opp, og hvordan? Bør noe repareres, eller flyttes? I forhold til andre utviklingsoppgaver som kan ta både vinter og vår, er erfaringen at lærerne endrer holdning ganske raskt etter en slik introduksjonsfase. De tar gjerne ned det aller meste på veggene i klasserommene, og sammen med elevene hviler de blikket et par uker. Så diskuteres det hva de vil ha opp av elevarbeider, kunstplakater, informasjon og annet. Skal det nødvendigvis henge noe alle steder?

5. Se gjerne på de første bildene igjen. Hvordan har skolen endret seg rent fysisk? Hvordan har bevisstheten rundt skolens estetiske miljø endret seg?

Denne metoden er lett å bruke, med en passende blanding av overraskelse, ros og kritikk. Erfaringen viser at der rektor og andre fra ledelsen ser verdien av å skjerpe det estetiske blikket og følger opp på dette punktet, får feltet mer oppmerksomhet, slik at kunstbildene blir sett i en bedre romlig sammenheng.

4. Se Arne Marius Samuelsen (2013). Formidling av kunst til barn og unge. Oslo: Universitetsforlaget, side 89.

Gang med elevarbeider på Kjelsås barneskole. Foto: © KIS.

Hvordan kan skolens kunstsamling utvikles?

Det er få skoler som har råd til å kjøpe kunst i sine budsjetter. Den kunsten som befinner seg på eldre skoler er ofte gitt i gave fra foreldregrupper eller innsamlede midler. På noen skoler, som Gosen, Rådalslien og Gamlebyen skole, har ledelsen på forskjellige måter arbeidet bevisst for å gjøre kunstinnkjøp mulig. Gosen skole har vist at det går an å tenke stort. Det finnes søkbare midler, og et aktivt forhold til kunst og pedagogikk kan føre til utviklingsmidler.

Mange skoler har satsningsområder som preger deres visuelle profil, for eksempel at skolen fokuserer på naturfag eller kunstfag. Både større utsmykninger og valg av bilder kan bidra til å forsterke profilen og gi muligheter til å skape opplevelse, engasjement og kreativitet.

Utdanningsetaten i Oslo har gått aktivt inn for å glede skolene med ny kunst. Hver gang en skole har noe å feire, et nybygg, oppussing eller jubileum, får skolene et gavekort. Det kan lyde på 5000 til 15 000 kroner, og for

disse pengene kan skolene selv velge ut bilder i Kunst i Skolens galleri. Det blir gjort avtale om et besøk, og skolene sender representanter til et møte i galleriet. Ofte får representanter fra elevrådet være med på denne utvelgelsen. Besøket i galleriet starter med en samtale om hva slags bilder de kan tenke seg til skolen sin. Man diskuterer også hvor bildet skal henge, om det er satsningsområder på skolen bildet kan være med på å understreke, hva slags farger det er der bildet skal henge og så videre. Noen skoler vil kanskje velge noe som kan brukes aktivt i undervisningen. Det er alltid veldig inspirerende når elever får være med på å velge bilder, og de argumenterer veldig godt for de valgene de har gjort. Satsingen på kunst i Osloskolen kan være et godt eksempel til etterfølgelse også for andre kommuner.

Både Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen og Kunst i Skolen kan kontaktes for råd og veiledning når det gjelder kunstkjøp og en aktiv bruk av kunst i undervisningen.

Liv Rygh, Back to Earth, 53x36 cm © Liv Rygh / BONO 2023. Foto: © KiS.

I tverrfaglig samarbeid, med fagene kunst og naturfag, har flere skoler valgt foto fra serien The Vanishing Pollinators. Carll Goodpasture, The Vanishing Pollinators © Carll Goodpasture. Foto: © KiS.

Lenker og litteratur

Gunnar Danbolt (2002). Blikk for bilder.

Oslo: Abstrakt Forlag

Olga Dysthe, Nana Bernhardt og Line Esbjørn (2012). Dialogbasert undervisning.

Bergen: Fagbokforlaget.

Arne Marius Samuelsen (2013). Formidling av kunst til barn og unge.

Oslo: Universitetsforlaget.

Elisabeth Vaule og Grete Riis (red., 2011).

Kunst i Bergen kommune. Bergen kommune.

Brent Adkins (2013). Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus - A Critical Introduction and Guide.

Bloomsbury.

Vigdis Vigrestad (2014). Den glemte kunsten – kunstnerisk utsmykning av skolene i Oslo.

Oslo: Dreyers Forlag.

Ann-Hege Lorvik Waterhouse (2021). Materialpoetiske øyeblikk. En a-r-t-ografisk studie av små barns eksperimentelle materialprosesser i barnehagen. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Sørøst- Norge.

Lisbet Skregelid og Kristian N. Knudsen (red., 2022). Kunstens betydning? Utvidede perspektiver på kunst og barn & unge. Cappelen Damm Akademisk.

kunstogkultursenteret.no
kunstiskolen.no

Tidligere samarbeid

Hftet og tilhørende bildefiler kan lastes ned på:
kunstogkultursenteret.no
kunstiskolen.no

NASJONALT SENTER
FOR KUNST OG KULTUR
I OPPLÆRINGEN

NORD
universitet

kunstiskolen.no

kunstkultursenteret.no